

Till minne av general Poirier – militärstrateg

av Lars Wedin

Abstract

French general Lucien Poirier (1918–2013) was the last of the so-called four generals of the apocalypse: Ailleret, Beaufre, Gallois and Poirier. They developed the French doctrine for nuclear deterrence called “from the weak to the strong”. This article, however, treats the more general theoretic thinking of Poirier. It concentrates on his strategic taxonomy. He proceeds top-down, that is from the general politics of a state and the dialectics between theory and practice. On the top, there is the political project. In order to achieve the objectives of this project, a grand strategy (*stratégie intégrale*) has to achieve a certain number of objectives. A crucial point is to find a balance between these objectives and the “ways-and-means” to achieve them. This expression is derived from the fact that, generally, there are several ways of action that can be employed in order to reach a given objective. Each of these ways will, in turn, require a set of means. The grand strategy, in turn, will demand the fulfilment of strategic objectives by, *inter alia*, the general military strategy. This, in turn, is divided into the operational and the logistic strategy. At all levels, there must be a balance between the objectives and the ways-and-means. If this is not arrived at, the political project cannot be achieved. This hierarchical structure forms the political-strategic structure, as he called it.

GENERAL LUCIEN POIRIER avled den 13 januari 2013. Därmed försvann den siste av de stora franska strategiska tänkarna. Tillsammans med generalerna Ailleret, Beaufre och Gallois bildade han ”apokalypsens fyra generaler”; de som skapade den franska kärnvapenstrategin. Av dessa är endast Beaufre någorlunda känd i Sverige och då inte främst för sina insatser som kärnvapenteoretiker. Poirier, 16 år yngre, var Beaufres ”lärjunge” och efterträdare. Utöver sina insatser på kärnvapenteorins område var Poirier en skarpsinnig strategisk tänkare, med stora krav på logik och exakthet. Poirier var dock inte särskilt känd i Frankrike och tämligen okänd i Sverige. Det är alltså hög tid att presentera honom för den svenska publiken.

Kärnvapnen är förvisso fortfarande aktuella om än i ett annat strategiskt sam-

manhang än det kalla krig, som bildade ramen för Poiriers tänkande. Men vi skall här uppehålla oss vid det han kallade *den politiskt-strategiska strukturen*.¹ De resonemang han här för är fullt användbara också i Sverige – givet att man skulle vilja diskutera strategi på ett logiskt och strukturerat sätt.

General Poirier

Sedermera brigadgeneralen Lucien Poirier, född 1918, gick ut krigsskolan St Cyr 1939 efter ett års studier. Fronten behövde alla unga officerare. Under en av Frankrikes få offensiva operationer tillfångatogs han 1940 och stannade i fånglägret till krigsslutet. Lägret kom att tjäna som hans universitet genom de diskussioner han hade med medfångar som filosofen Jean Guilton och

poeten Patrice de La Tour du Pin. När jag träffade honom för första gången 2004, visade han stolt upp sitt exemplar av *Vom Kriege* stämplat *Oflag IV-D* – det hade han tagit i kommendantens rum innan han lämnade fästningen Kolditz.

Efter kriget följde bland annat stabs-tjänst hos marskalk de Lattre i Indokina och två sejourer i Algeriet.

Det strategiska genombrottet fick han 1965 då han kommenderades till det nyupp-satta *Centre de prospectivité et d'évaluations* (centret för framtidsstudier och utvärdering) vid försvarsministeriet. Här blev han ansvarig för de strategiska studierna med uppgift att formulera en strategi för de nya franska kärnvapnen. Resultatet – *du faible au fort* (från den svaga mot den starke) – är i princip fortfarande gällande. Härefter följde en lång rad uppdrag som lärare vid försvarshögskolan (IHEDN) och vid civila universitet, bl a elitskolan ENA (*École Nationale d'Administration*). Han lämnade den militära tjänsten 1974 men fortsatte att skriva till 2001.

Den politiskt-strategiska strukturen

Utgångspunkt

Utgångspunkten är att en strukturerad diskussion kräver ett strukturerat språk. Men som alla som läst strategisk litteratur vet, finns inget vedertaget sådant. Varje strategisk tänkare får därför göra som Robinson Crusoe, han praktiserar sin vetenskap för sig själv på sin egen lilla ö med de verktyg han hittar. Detta är ju inget nytt problem; Clausewitz skriver om böcker där det ”vimlar av dessa terminologier, som bildar dunkla korsningar, där författaren och läsaren tappar bort varandra.” Och Castex är av samma mening: ”Jag har, mer

än någon annan, skräck för dessa formella bysantinska diskussioner om termer påminnande om medeltidens skolastik...”

Mot denna bakgrund försöker – och lyckas – Poirier bygga upp en logisk tankestruktur. Denna utgår från politiken och definierar sedan strategins olika element i förhållande till denna. Det är synbarligen en ”top-down approach” men i verkligheten är hans struktur cyklisk. Den strategi som formuleras i nutid kommer nämligen alltid att vara, mer eller mindre, föråldrad då den skall utnyttjas. Vissa element kommer att förändras, vilket gör att man tvingas återvända till strukturen. Den är också cyklisk i så måtto att resonemangen i allmänhet måste genomlöpas flera gånger innan man får det hela att stämma. Vi återkommer till detta.

Utgångspunkten är alltså politiken. Denna har en dualistisk karaktär; den är såväl vetenskap som konst. Frågan är alltså hur man går från det ena till det andra; från vetenskap till konst, från veta till vilja och kunna; från säga till göra.

Den politiska vetenskapen behandlar det ömsesidiga dynamiska beroendet mellan olika sociala grupper. Att studera politik innebär alltså att studera hur kollektiv agerar. Poirier delar in detta agerande i två grupper: ekonomi och kultur. Till den förra gruppen räknar han allt som har med vår fysiska överlevnad och materiella utveckling att göra: utvinnande av naturprodukter, produktion, handel etc. Till den senare gruppen räknar allt som rör vetande och intellektuellt skapande.

Politik och politisk process

Överordnat är den *allmänna politiken*. Dennas mål är att se till att relationerna mellan olika politiska områden utvecklas på ett visst önskat sätt i stället för på ett

annat. Politiken som vetenskap kan, åtminstone teoretiskt, avgöra hur detta bör gå till. Men politikern som praktiker har i allmänhet begränsningar i sitt agerande. Det uppstår därför ett dialektiskt förhållande mellan teori och praktik som, i bästa fall, är ömsesidigt berikande. Ur denna relation härleder han begreppet *praxéologie*; den praktiska eller den agerande politikens metodik och problematik.

Varje agerande definieras genom en logisk relation mellan handlingens *mål* och de alternativa *handlingsvägar* och *medel*, som skall leda dit. Poirier använder genomgående handlingsvägar- och-medel i stället för bara medel eftersom varje tänkbart medel kan användas på olika sätt och kan åstadkomma olika effekter beroende på utnyttjandet. Medel avser i detta sammanhang inte bara fysiska utan också intellektuella medel. Handlingsvägarna i sin tur skiljer sig åt genom olika operationer (i ordets allmänna betydelse) som sammantaget skall ge de eftersträlvade effekterna. Därför är det viktigt att se en helhet mellan medlen (som skapar effekten) och handlingsvägarna (modaliteterna för dessas utnyttjande).

Valet mellan olika handlingsvägar-och-medel kräver en ekonomisk kalkyl: man vill antingen välja den konstellation som effektivast leder till målet för en given kostnad eller den konstellation som ger önskad effekt till lägst kostnad. Det gäller att optimera! Egentligen, säger Poirier, är det klassiska begreppet krigskonst inget annat än ett hanterande av dialektiken mellan kostnad och effekt.

Valet innebär att fatta beslut. Den politiska konsten är egentligen en beslutsprocess; ett antal beslut måste fattas för att politiken skall kunna nå sitt mål. Det är viktigt att konstatera att denna process inte är linjär utan cyklisk. Om man utgår från ett

antal önskade *mål* och däremot svarande handlingsvägar-och-medel kommer det ofta att visa sig att det inte finns någon kombination av väg och medel, som kan leda till det önskade målet och inte heller kan någon sådan skapas i tid. Då måste målet i stället ändras så att det finns någon kombination, som passar eller som kan skapas. Detta är kärnan i strategi; denna *dialektik* mellan *mål* och handlingsvägar-och-medel definierar strategin som genomförare av den praktiska politiken.

Här kan det vara lämpligt att föra in ett praktiskt exempel. Den svenska försvarspolitikens mål är, vad vi förstår, att kunna försvara hela landet. Detta går inte enligt ÖB – det finns ingen handlingsväg och inget medel som kan lösa den uppgiften inom given ekonomi. Det kanske skulle gå att skapa en sådan till 2019(?) men det är osäkert om regeringen verkligen vill det. Det finns alltså ingen strategi som kan genomföra det politiska målet. Vilket borde stämma till eftertanke.

Nu kan man i allmänhet inte tala om ett enda politiskt mål. Därför talar Poirier om det *politiska projektet*, som är en koherent samling politiska mål byggd på en kritisk analys av den nuvarande ordningen samt en strategisk spekulation kring frågan hur denna skall kunna förändras.

Med lite fantasi skulle man kunna se den svenska insatsen i Afghanistan som ett politiskt projekt byggt kring (åtminstone) följande mål: humanitärt bistånd till ett katastrofområde, utveckling av ett fungerande samhälle byggt på demokrati och rättstatsens principer, försvar mot de grupper som inte accepterar ett sådant samhälle, bidra till stabiliteten i regionen samt visa solidaritet med Nato i syfte att självt kunna få hjälp om så behövs.

Nu kan genomförandet av ett politiskt projekt inte ske isolerat från omvärlden.

De förutsedda handlingsvägar-och-medel störs hela tiden under genomförandet genom möten med annan politik.

Det politiska projektet kan ses som en struktur av politiska mål som sammantaget skall föra till det övergripande målet. Det drivs genom en hierarkisk process av *kollektiva operatörer* som befinner sig på olika *genomförandenivåer*. Varje sådan operatör ingår som en nod i projektets genomförande. Varje genomförandenivå är också en beslutsnivå relativt andra nivåer. Det finns ingen genomförare, operatör, som inte också är en *beslutsfattare*.

På var och en av dessa nivåer återfinns den ovan omtalade *dialektiken* mellan *mål* och *handlingsvägar-och-medel*. Härigenom uppstår en *praxéologisk* struktur. Denna är hierarkisk eftersom varje nivå är beroende av de som är närmast under respektive över. En viss nivå (k) är beroende av att målet på den närmast underliggande ($k-1$) uppfylls samtidigt som hänsyn måste tas till förhållandena i den överliggande och mer komplexa nivån ($k+1$), samt det mål som denna beordrar (k) att uppfylla. Den *praxéologiska strukturen* ordnar härigenom samspelet mellan den struktur, som utgörs av alla *mål*, och den struktur, som omfattar alla handlingsvägar-och-medel. Denna *praxéologiska struktur* är inte bara en statisk beskrivning utan också en dynamisk modell, som demonstrerar den politiska processen från start till mål.

För att ta ett förenklat exempel från det kalla kriget. Det övergripande målet ($k+1$) var svenskt oberoende. En handlingsväg och ett medel var en försvarsmakt med målet (k) att vara krigsavhållande. Detta krävde i sin tur förmåga att avslå ett invasionsförsök ($k-1$) med härtill kopplade handlingsvägar-och-medel exempelvis ett periferiförsvar bestående av ett starkt flyg-

vapen, en stark marin och slagkraftiga brigadförband.

Därmed är vi framme vid strategin.

Politiskt-strategisk förväntan

Resonemangen ovan skulle mycket väl kunna appliceras på exempelvis sjukvårdens område. Men för att man här skulle kunna tala om strategi så saknar detta område en väsentlig ingrediens: den Andre, den som försöker motverka vårt politiska projekt genom att driva ett motprojekt.

I den dynamiska relationen mellan projekt och motprojekt uppstår spänning. Det finns två slags spänning: interna i varandra den Ene och den Andre samt externa mellan de två. Spänningen kan vara positiv, attraherande, eller negativ, bortstötande. Mellan dessa två kategorier finns ointresset i de fall de båda enheterna inte har några relationer mellan varandra på grund av att de är så olika att deras projekt och motprojekt inte möts. Ett uppenbart exempel på intern spänning är mellan finansdepartementets strävan att reducera försvarsbudgeten och försvarsdepartementets försök att höja densamma eller åtminstone bevara budgeten.

De externa spänningarna, mellan den Ene och den Andre, kan sammantaget utgöra en *konflikt* eller en *konfliktfylld situation*. En konflikt kan anta en mängd olika grader av intensitet från ointresse till strid till döds; ett spektrum av konflikttillstånd. I ett sådant tillstånd leder den Enes projekt till att den Andre utarbetar ett *motprojekt*. Detta tvingar i sin tur den förstnämnde att revidera sitt projekt. Och så vidare.

Beslutsfattarna på båda sidor måste nu försöka uppskatta vilka möjliga reaktioner och motreaktioner den andra kan tänkas tillgripa. Summan av dessa möjliga reaktioner – eller hoten – visar på den Andres för-

måga att agera och reagera. Beslutsfattaren kan visserligen uppskatta denna förmåga men måste räkna med att resultatet är *osäkert*.

Eftersom beslutsfattaren alltid måste fatta beslut under osäkerhet måste han underkasta sig *sannolikhetens logik*. Här måste hänsyn tas till den Andres *handlingsfrihet* och grad av *vilja*; kort sagt dennes förmåga att agera. Visserligen utgörs den praktiska politiken av projekt men dessa styrs av viljan. Det finns därför en *viljans dialektik* på alla beslutsnivåer hos den Ene gentemot den Andre. Denna bygger i sin tur på *handlingsfrihetens dialektik*.

Varje rationell politisk aktivitet, på varje nivå, söker en *vinst*, varvid grundnivån alltid utgörs av överlevnad. Denna måste ställas mot *kostnaden*. *Osäkerheten* medför emellertid att beslutsfattaren inte med säkerhet kan uppskatta vinst eller kostnad.

Den rationella beslutsfattaren måste nu försöka att uppskatta vad hans planerade agerande skulle kunna *kosta* gentemot de *vinster* som skulle kunna erhållas. Jämför med den svenska doktrinen under det kalla kriget: Vårt försvar skulle vara så starkt att vinsten med ett angrepp – behärska-

det svenska territoriet – inte skulle uppväga kostnaderna (resurser, tid). Den potentiella angriparens *politiskt-strategiska förväntan* skulle inte vara tillräckligt stor för att motivera ett angrepp.

Politiskt-strategisk förväntan är ett centralt begrepp hos Poirier. Eftersom han var en anhängare av exakthet uttryckte han denna förväntan i nedanstående formel.

Idet svenska (a) fallet, mot Sovjetunionen (b), gällde det alltså att ha ett försvar som var så starkt att Sovjetunionen inte ansåg att vinsten med att ta Sverige (V_b) var värd den uppoffring den sannolikt skulle kosta ($C_b \times P_2$). Om vi kunde få Sovjetunionen att anse att den politiskt-strategiska förväntan var $F_b < 1$; då hade vår avhållande strategi lyckats. Ett medel var här givetvis att tydligt deklarera att V_a (Sveriges överlevnad som fri nation) för oss var så viktigt att vi var beredda att betala ett mycket högt pris ($C_a \times P_1$). Tanken att vi skulle ge upp även om vår politiskt-strategiska förväntan var $F_a < 1$ fick inte diskuteras. Detta framgick av en text i broschyren *Om kriget kommer*; 1952 års upplaga hade följande text: "Varje angrepp mot rikets frihet och självständighet skall mötas med vapen. Varje

$$F_a = V_a / R_a$$

Här är F = Den politiskt-strategiska förväntan i en konflikt mellan aktörerna a och b. V = förväntad vinst; R = risk.

Formeln kan utvecklas enligt följande:

$$F_a = V_a / R_a = E_a \times P_1 / C_a \times P_2$$

Här är E_a = värdet för aktören a av målet E i konflikten med b. P_1 = sannolikheten att målet E kan förvärvas eller behållas gentemot aktören b.

C_a = kostnaden för aktören a att förvärva eller behålla E. P_2 = sannolikheten att denna kostnad faktiskt uppstår.

Den rationelle beslutsfattaren a söker givetvis att nå $F_a > 1$ eller $F_b < 1$.

Det är värt att notera att utvärderingen av E_a / C_a är ett politiskt ansvar medan utvärderingen av P_1 / P_2 tillhör strategin – närmare bestämt vid utvärderingen av de handlingsvägar och medel som kan användas för att realisera E respektive C.

meddelande att motståndet skall uppges är falskt. Sverige vill försvara sig, kan försvara sig och skall försvara sig”.

Parentetiskt kan noteras att författaren till dessa rader fick lära sig denna formel som elev vid Militärhögskolans allmänna kurs (1976–77). Så Poirier hade kanske inflytande i Sverige i alla fall!

Manövrera med krafterna

Spänning och konflikt betyder också energi och kraft. För att nå ett politiskt mål krävs någon form av förändring eller transformation. Varje politiskt mål definierar alltså den summa av transformationseffekter som krävs för dess uppnående. Fördelen med detta begrepp är att det kan användas om såväl konkreta som abstrakta effekter. För att uppnå en transformationseffekt krävs en *kraft*. Kraften manifesterar sig genom det arbete som dess vektor utför: de specifika medel som utnyttjas för en *operation*.

När Poirier diskuterar krafter använder han ett språkbruk från mekaniken: en kraft kan delas upp i komponenter som i sin tur kan sammanföras i resultanter.

De negativa och positiva spänningar som uppstår mellan två sociopolitiska enheter utgörs av resultanterna av de olika krafters komponenter, som utvecklas mellan de två enheterna. Det finns, precis som avseende spänningarna, negativa och positiva krafter. De negativa utgörs av svagheter medan de positiva utgörs av maktfaktorer. Man kan därför tala om en krafternas dialektik.

Krafterna är alltså politikens medel. Som instrument måste de dels sättas in tekniskt och dels väljas, kombineras och distribueras i tiden och i rummet.

Att välja handlingsvägar-och-medel innebär alltså att välja de som bäst passar de

nödvändiga krafterna i syfte att nå de eftersträvade effekterna. Man måste ta hänsyn till alla krafterna, deras helhet. De bildar då ett *system av krafter*.

Detta system skall sedan appliceras; Poirier kallar detta centrala begrepp *manövrer med krafterna*. Att manövrera innebär här att utnyttja systemen av krafter (medel) och de operationer som hör ihop med dessa (utnyttjande) samt att välja olika kombinationer av medel och utnyttjande så att man, trots de komplexa förhållanden som skapas av konfliktens dialektik, kan nå det politiska målet. Han understryker att man omöjligen kan sära de två element som ingår i en manöver – handlingsvägar-och-medel. Man kan emellertid inte begränsa begreppet operation till frågan om utnyttjandet av krafterna. Man måste också räkna in det arbete som krävs för att skapa krafterna samt det intellektuella arbetet som krävs för att välja krafter, bland alla tillgängliga, för det specifika fallet.

I det verkliga fallet är osäkerheterna så stora att beslutsfattaren hela tiden måste granska och överse krafternas manövrer. Han leds här av sin övergripande personliga bedömning – hans *manöveridé*. Parentetiskt kan nämnas att i den franska nationella stabsmetodikens motsvarande manöveridé värt *beslut i stort*.

Ett politiskt projekt är alltid beroende av vilja. Varje operation leder ovillkorligen till en reaktion. Varje operation leder alltså till ett dialektiskt förhållande mellan krafter och viljor, där varje part söker att förverkliga sitt projekt och motverka den Andres. Detta leder till en duell som utgörs av en *kamp mellan krafter* och en *kamp mellan viljor*. Kampen mellan krafter syftar till att trycka på den Andre sin egen vilja i syfte att hindra honom från att tvinga på mig hans vilja. I det senare fallet gäller det inte bara att besegra motståndarens

intellekt och vilja utan också komplexiteten och friktionen inom den egna organisationen.

Denna kamp mellan krafter respektive viljor är det som skiljer strategin i ordets egentliga betydelse från annan politisk verksamhet. Det är oegentligt att tala om exempelvis en jordbruksstrategi relativt vädret. Vädret kan visserligen åstadkomma skada men drivs inte av vilja; vädret har inget politiskt projekt. Däremot kan man tala om en utrikespolitisk strategi.

Krig och militär strategi

En konflikt kan sägas övergå i krig när den leder till utnyttjandet av fysiskt våld.

Det följer av tidigare resonemang att den militära kraften bara är en kraft bland många och bara kan nå ett mål av många nödvändiga. Det är därför som det är så viktigt att skilja på krigets mål (eller det politiska målet i kriget) å ena sidan och de politiska målen med kriget å den andra.

Man måste emellertid observera att det väpnade våldet har en tendens att skapa egna mål, som inte är knutna till de politiska målen. I den klassiska krigsteorin beskriver man förhållandet mellan politik och krig som linjärt. Clausewitz förstod att detta var fel men hade inte det erforderliga språket för att visa att förhållandet tvärtom är reciprokt och cirkulärt ty samtidigt som politiken styr kriget så återverkar kriget på politiken.

Sammantaget går det nu att formulera en första allmän definition av strategi: *Strategin är vetenskapen och konsten att manövrera krafterna i syfte att nå politiska mål.*

Men nu är det inte vilka krafter som helst som skall användas utan de som är ett resultat av politiska behov och politiska beslut. Vidare är också krafternas ska-

pande en del av strategin, vi återkommer till detta. Slutligen får man inte glömma att krafterna, och därmed de operationer där de utnyttjas, är av såväl fysisk som intellektuell art.

De politiska och strategiska sfärerna går in i varandra. Politik har ingen mening med mindre än att ett kollektiv vill och kan gå från makt till agerande. Här bör man kanske erinra om att Raymond Aron såg makt som potential och inte som mål. ”Makt på den internationella scenen definierar jag som en politisk enhets kapacitet att påtvinga sin vilja på en annan enhet.” Man kan alltså säga att: *strategin är politiken i aktion.*

Detta leder till en variation av strategibegreppet: *Politiken är vetenskapen och konsten att regera organiserade samhällen. Strategin är då vetenskapen och konsten att manövrera krafterna i syfte att uppnå politiska mål omsatta till strategiska mål.*

Politiken är den överordnade beslutsnivån när det gäller strategin. Men därmed är strategin inte degraderad till att vara en stum genomförare. Strategin utvecklar och beslutar om de underordnade målen, som skall uppnås av olika genomförandenivåer och måste tillse att dessa bildar en koherent helhet som är kompatibel med det politiska projektet.

Dessutom, som vi har sett, måste det finnas en strategi – ett strategiskt mål med tillhörande kombination av handlingsvägar och-medel – som kan leda till att politiken kan genomföras. Detta samband har diskuterats redan av Clausewitz: ”Ett underordnande av den politiska ståndpunkten under den militära vore orimligt, ty politiken har skapat kriget. Politiken är den styrande tanken, kriget bara ett redskap och inte tvärtom. Återstår alltså bara att den militära ståndpunkten underordnas den politiska. Krigsplanläggningen kan därför inte

helt överlämnas till militärerna” Men politikerna har också ett ansvar att använda militär kompetens ”... det behövs en viss uppfattning om militära förhållanden hos den politiska ledningen.” Det måste finnas ett växelspel mellan den militära och den politiska ledningen.

Eftersom politiken är den överordnade beslutsnivån måste det finnas en motsvarande överordnad strategi. Denna kallar Poirier *fullständig strategi*,² ett begrepp som han definierar sålunda: Manövern teori och praktik avseende alla sorters krafter, befintliga eller potentiella. Strategin bygger på nationens aktiviteter och har som mål att förverkliga alla de mål som den överordnade politiken har definierat”. Poirier understryker att detta begrepp inte är begränsat till krig och krigföring, till skillnad mot Beaufres totala strategi (*stratégie totale*) och Liddell Harts *Grand Strategy*. I stället bör man betrakta fred och krig som två olika tillstånd och som innebär två olika typer av fullständig strategi. Skillnaden mellan dessa utgörs av det dödande och skadegörelse som det fysiska våldet och det praktiska utnyttjandet av militära styrkor åstadkommer.

Som jämförelse kan nämnas att Aron hävdar att det andra världskriget egentligen börjar 1933. Tiden fram till ”andra världskrigets utbrott” är en *virtuell* fas; den 1 september 1939 övergår kriget till en *reell* fas.

De militära krafterna kan alltså inte bara användas i det vi i allmänhet kallar krig. De militära krafterna kan användas såväl som tvångsmedel (*coercion*) som för stabiliserande och preventiva uppgifter – exempelvis fredsbevarande uppgifter. I det senare fallet talar Poirier om manöver med de militära krafterna i syfte att bevara ett tillstånd av icke-krig.

Den *fullständiga strategin* kan i sin tur indelas i tre *allmänna strategier* svarande mot var sitt politikområde: *allmän militär, ekonomisk* respektive *kulturell strategi*. Med kulturell strategi menar Poirier, jämför ovan, all manöver med de krafter som rör vetande och intellektuellt skapande.

Den allmänna militära strategin definierar Poirier som *vetenskapen och konsten att manövrera det fysiska våldets krafter – de väpnade styrkorna – så att dessa bidrar till framgång med den fullständiga strategin, som har till uppgift att uppfylla den allmänna politikens mål*.

Den allmänna militära strategin

Vi skall nu följa Poirier när han djupare analyserar den allmänna militära strategin. Tyvärr går han inte vidare i analysen av de andra två strategierna – den ekonomiska och den kulturella. Vi återkommer till detta problem.

I en konfliktsituation försöker den Ene att nå sina av det politiska projektet bestämda mål. Dessa mål kallas *positiva* eftersom de skall leda till en förändring. Dessa mål uppnås genom *tvingande aktioner*, som manifesterar den Enes vilja gentemot den Andre. Motsvarande gäller den Andre gentemot den Ene.

Samtidigt som den Ene strävar efter positiva mål måste han genomföra operationer av *negativ* karaktär i syfte att behålla den handlingsfrihet, som krävs för att uppnå de positiva målen. De är negativa eftersom de inte direkt bidrar till uppnåendet av målet. Alltså är det nödvändigt att parallellt med de tvingande aktionerna genomföra *hindraoperationer*. Dessa skall göra att motståndaren förlorar varje hopp om att lätt kunna trycka på oss sin vilja. De

skall bevara vår handlingsfrihet och är därmed *trygghetsskapande operationer*.

Diskussionen om negativa och positiva mål emanerar med all säkerhet från Clausewitz. Enligt denne är försvar *negativt* eftersom det har som mål att hindra fienden att uppnå sina mål. Anfall däremot är *positivt* eftersom målet är att erövra/ta något.

Konfliktens dialektik kräver alltså att det parallellt med de positiva, eller offensiva, aktionerna genomförs negativa, eller defensiva operationer.

Av detta skäl måste varje strategi, på sin nivå, göra en avvägning mellan vad som krävs för de negativa respektive positiva operationerna; han måste skapa *ekonomi i utnyttjandet*.

”Utnyttja stridskrafterna ekonomiskt” är en av krigföringens klassiska huvudregler. Poiriers tolkning av begreppet för tanken till Castex manöverteori. Denna innebär att för att ha handlingsfrihet att manövrera i huvudriktningen så måste man skapa säkerhet i övriga riktningar. Utan denna säkerhet, ingen handlingsfrihet och därmed kan manövern inte genomföras. Avvägningen mellan vad som kan kraftsamlas i huvudområdet och som måste knytas till de sekundära utgör ”(krigs-)konsten i ett ord.”

Operationell strategi och resursstrategi

Strategin omfattar inte bara utnyttjandet av krafterna – styrkorna – utan också deras skapande. Man måste därför skilja på den *operationella strategin* och *resursstrategin*.

Resursstrategin kan i sin tur delas in i två understrategier: den *genetiska strategin* respektive den *logistiska strategin*. Den förra syftar till att bestämma hur resurserna skall utformas. Hit hör alltså forskning,

utveckling och studier men också avvägningar mellan alltid begränsade resurser. Den senare syftar till att skapa resurserna och se till att de finns på rätt tid och plats.

Poiriers resonemang i detta avseende kan emellertid utvecklas något. Det är uppenbart att resursstrategin är nära knuten till den ekonomiska strategin eftersom det är denna som skall skapa de erforderliga ekonomiska resurserna. Sedan måste den fullständiga strategin avväga hur mycket av de ekonomiska resurserna som skall avdelas till resursstrategin och hur mycket som skall avdelas för andra ändamål. Än en gång; utan lämpliga medel finns inga handlingsvägar – ingen handlingsfrihet – och de eftersträlvade målen kan inte uppnås.

I den svenska strategin under det kalta kriget spelade resursstrategin en mycket viktig roll och var inte bara underordnad den allmänna militära strategin. Den svenska försvarsindustrin hade en viktig roll för den fullständiga strategin, nämligen att stödja alliansfriheten. Genom att tillverka egen materiel kunde vi så långt möjligt undvika att komma i beroendeställning av stormakterna (i praktiken USA), vilket emellertid med tiden blev allt svårare att undvika på grund av den tekniska utvecklingen. Den relativt högstående svenska försvarsindustrin gav också Sverige hög status som industrination, vilket var en grund för militärteknologiskt samarbete med andra länder. Den gav också det militära försvaret ökad trovärdighet genom att ge oss bra produkter till rimliga priser – så uppfattades det i varje fall.

Motsvarande resonemang förs i den nya franska vitboken om försvar och säkerhet. Här understryks att resursstrategin inte bara skall säkerställa tillförseln av försvarsmateriel utan att den också är en förutsättning för strategisk autonomi. Den är vida-

re en viktig tillgång för politik och diplomati.

Den *operationella strategin* kan på samma sätt indelas i två delar. Det *reella utnyttjandets strategi* syftar till att minska eller förinta motståndarens handlingsfrihet och reaktionsförmåga genom att angripa hans sårbarheter. Det *virtuella utnyttjandets strategi* innebär att man inte använder krafternas (styrkornas) direkta effekt utan att man angriper motståndarens vilja. Även i det reella utnyttjandet finns det emellertid alltid en virtuell komponent – vad motståndaren tror kan hända.

Det virtuella utnyttjandet ligger nära Liddell Harts tankar om *the indirect approach*. I sammanhanget bör nämnas att Poirier var en stor beundrare av Liddell Hart och hade översatt dennes *Strategy* till franska. Men, betonar Poirier, Liddell Harts idé hör hemma inom taktikens område medan det virtuella utnyttjandets strategi är just en strategi.

På en annan ledd kan den operationella strategins reella utnyttjande indelas med avseende på valet av ansträngningens riktning. I den *direkta strategin* utnyttjar den Ene i första hand sin egen styrka. Han strävar efter att sätta in maximal styrka mot motståndarens viktigaste styrka så direkt (i tiden och i rummet) som möjligt. I den *indirekta strategin* söker den Ene att i stället att undvika motståndarens huvudstyrka. Han söker här att i första hand utnyttja motståndarens sårbarheter i syfte att agera mot hans vilja.

En klassisk indelning av operationer är offensiv respektive defensiv. Poirier preciserar dessa begrepp genom att tala om *tvingande operationer* respektive *hindraoperationer*.

Tvingande *operationer* som utnyttjar det *reella utnyttjandets strategi* benämner Poirier *aggression* eller *offensiv*. Här sö-

ker man ta initiativet i syfte att trycka på den Andre sin vilja genom att han materiellt övertygas om sin underlägsenhet. Vid det *virtuella utnyttjandets strategi* används *press* eller *övertalning*. Denna metod har samma syfte men man söker inte att i handling bevisa att man är överlägsen.

Hindraoperationer med *reellt utnyttjade* benämner han *försvar* eller *defensiv*. Här gäller det att få motståndaren att ge upp sitt företag därför att detta synes hoppöst eller för att dess genomförande blir för kostsamt i förhållande till målet. En *hindraoperation* med *virtuellt utnyttjande* benämns *avskräckning*. Detta är en preventiv form av försvar; dess effekt förändrar motståndarens intentioner. Avskräckning (*dissuasion*) är inte något som uppfunnits i samband med kärnvapnens införande utan är mycket äldre. I den klassiska strategin byggde avskräckning på att den potentielle angriparen skulle finna den potentiella vinsten för låg i förhållande till risken. ($F_a = V_a / R_a < 1$). Detta kan kallas *avskräckning genom förvägrad vinst*. I kärnvapenstrategin bygger avskräckning i stället på motståndarens kapacitet att svara med en insats som ger oacceptabel effekt: *avskräckning genom förmåga till repressalier*.

Här måste man observera att övertalning och avskräckning inte är samma sak. Den förra strategin bygger på att man tar initiativ för att nå ett positivt mål. Den senare bygger på att hindra motståndaren att ta initiativ; ett negativt mål.

Den svenska kalla krigsstrategin, där försvaret genom sin styrka skulle vara krigsavhållande, är ett tydligt exempel på avskräckning – även om vi inte använde denna term – genom förvägrad vinst.

Det virtuella utnyttjandet omfattar också hela det breda området militär – inklusive marin – diplomati. Beroende på syfte kan användandet karaktäriseras som över-

talande eller avskräckande. Men här kan man överväga att också föra in andra syften som exempelvis stabiliserande operationer. Fredsbevarande insatser, internationella övningar och närvaro till sjöss i potentiella krisområden hör alla till det virtuella utnyttjandets strategi.

Härutöver kan man indela strategin i en lång rad av alternativ; Poirier talar om strategins morfologi: sekventiell eller parallell, absoluta eller begränsade mål, utnötning eller avgörande slag, miljö (mark, sjö, luft, rymd, cyberrymd), offensiv eller defensiv med mera.

Sammanfattningsvis har Poirier här givit oss en grammatik och en ordbok för strategisk reflektion och handling. Däremot har vi inte här gått in på hur de olika elementen bör kombineras med hänsyn till ett visst politiskt mål. Poirier gjorde detta själv för ett viktigt område: den franska kärnvapenstrategin. Men dess utformning ligger utanför ämnet för denna artikel.

Rationalitet

Poiriers centrala formel – politisk-strategisk förväntan – bygger uttryckligen på att motståndaren är rationell. Men, hävdar generalen Vincent Desportes, rationaliteten begränsas av tre oundvikliga problem: informationen är alltid ofullständig, det är inte möjligt att förutse alla möjliga lösningar och det är inte möjligt att fullständigt analysera de slutliga konsekvenserna av strategivalet. Hade exempelvis de politiska ledarna i Frankrike och Tyskland släppt krigets krafter lösa 1914 om de hade vetat att detta skulle kosta mer än 9 000 000 döda?

Vidare är det inte ovanligt att ledare handlar irrationellt – i varje fall enligt omvärldens bedömningar. Hitler är ett slående exempel. Men ett synbarligen irrationellt

beteende kan också bero på att den Andre gör en helt annan bedömning av läget än den Ene. Den franska kärnvapenstrategin, liksom den svenska strategin under det kalla kriget, byggde på uppfattningen att det egna territoriets betydelse inte var så stor att dess ödeläggelse, respektive erövring, skulle vara värd de uppoffringar, som skulle krävas. Men detta kan ju ha varit fel – det svenska territoriet skulle kunna tänkas ha varit vitalt för Sovjetunionen i ett visst strategiskt läge; så vitalt att man ansett att stora kostnader vore acceptabla.

Men, särskilt i en avskräckningssituation, kan det också vara så att den Andre bedömer att den Ene bluffar. Därför kräver även en avskräckningsstrategi en manöver som visar dess trovärdighet. Den svenska strategin under det kalla kriget byggde exempelvis på förmåga till ”smidig” anpassning av beredskapen. Men i verkligheten skedde detta inte; inte ens i tämligen hotande lägen ökades beredskapen på ett tydligt sätt. Denna brist på manöver undergrävde den valda strategin.

Dagens konflikter där den Andre använder terrorism som strategi ställer också frågan om rationalitet på sin spets. I vår, västliga sekulära kultur är attack genom självmord inte rationell – men jihadismen har uppenbarligen en annan uppfattning även om denna naturligtvis också är rationell utifrån sina förtecken.

En väsentlig faktor i formeln för politisk-strategisk förväntan är frågan om förluster eller rättare sagt de politiska konsekvenserna av förluster. Denna fråga har diskuterats ingående av Poirier i ett antal artiklar. Utgångspunkten är att det råder ett logaritmiskt förhållande mellan den psykologiska effekten av förluster och förlusten i sig. Denna tanke härleder Poirier från Fechners lag om de fysiologiska effekterna av fysiska upplevelser. I Poiriers tapp-

ning är den avskräckande effekten E en logaritmisk funktion av förstörelsemängden Y ; således:

$$E = k \log Y.$$

Detta innebär att det är de första förlusterna som får störst påverkan. Men detta är inte hela sanningen; förluster får större påverkan om de inträffar samtidigt än över lång tid och än mer om de inträffar på ett ovanligt sätt. Den plötsliga förlusten av ett stort antal människoliv i samband med *Estonias* undergång relativt antalet döda i trafiken över en viss tid illustrerar väl problematiken. I sådana krissituationer påverkas det rationella tänkandet av emotionella faktorer. Och de emotionella faktorerna får absolut inte undervärderas i denna tid av blixtnabba sociala media.

Kommentarer

Är nu denna teori verkligen användbar eller är den bara en vacker konstruktion? Det är naturligtvis väl optimistiskt att tro att beslutsfattare använder sig av en strikt strategisk metodik. Men ingenting hindrar att de som studerar, analyserar och debatterar strategiska frågor använder sig av en sådan; tvärtom. Den, när detta skrives, kommande rapporten från försvarsberedningen torde utgöra ett utomordentligt objekt för strikt strategisk analys.

Den strategiska teorin ger oss en struktur och ett språk som underlättar analys, planering och beslutsfattning. Den underlättar för strategen att koncentrera sig på det viktiga samt att se sammanhangen (eller bristen härav) mellan uppgift och handlingsvägar och medel. Teorin tvingar oss att studera situationen, det som Clausewitz kallar ”dess [krigets] sannolika karaktär och huvuddrag”.

Teorin tvingar också strategen att svara på marskalk Ferdinand Fochs klassiska fråga: ”Vad handlar det om?”; det vill säga: vad är det egentliga syftet med operationen (motsvarande). Om denna fråga inte har ett tydligt svar blir det svårt att utveckla en bra strategi som kan tänkas uppfylla de mål som ställs av det politiska projektet. För att parafrasera Clausewitz: ”den politiska intentionen utgör målet medan operationen är medlet.”

Strategen tvingas också att studera den Andre och dennes möjligheter att motverka vårt projekt.

Teorin underlättar vidare sökandet efter en bra balans mellan det strategiska målet och de disponibla handlingsvägar-och-medel. Här måste man understryka att vikten av att ha tillräckligt med medel, inklusive tid. Resonemanget om projekt och motprojekt leder också till insikt om att de ursprungliga planerna sällan visar sig helt tillräckliga – som von Moltke d ä sade överlever ingen operationsplan det första mötet med fienden.

Det är nödvändigt att skilja på den strategiska teorin, exempelvis den vi redovisat här, och den aktuella strategin. Poirier insisterade på att strategin är en levande företeelse som hela tiden utvecklas. De strategiska lösningarna är alltid provisoriska och kommer aldrig att kunna ge en hundra procentig försäkran mot alla faror. Vidare är en strategi med nödvändighet en kompromiss mellan diverse krav och begränsningar. Den kommer också alltid att präglas av osäkerhet. ”Den strategiska verkstaden är alltid öppen”, skrev han.

I dagens geopolitiska situation, präglad av stor osäkerhet, är det kanske inte möjligt att formulera tillräckligt precisa politiska mål. Detta gäller i synnerhet strategiska avvägningar på lång sikt. Då bör en variant av metoden användas.

Denna skulle innebära att man börjar med att lägga fast rimliga kombinationer av handlingsvägar-och-medel. Rimliga ur ekonomisk och industriell synvinkel men också med hänsyn till politiska, legala och moraliska begränsningar. Mot denna bakgrund kan man sedan diskutera vilka politiska mål som är möjliga och önskvärda att uppnå. Hänsyn måste givetvis tas till osäkerheten. Men trots osäkerhet bör det vara både möjligt och önskvärt att fundera över vad man skulle kunna vilja uppnå i olika framtidsscenarioer.

Formulerat på detta sätt blir strategin snarare ett sätt att bryta väg mot framtiden än en kombination av vetenskap och konst.

I en intervju mot slutet av sitt liv sade Poirier ungefär följande. Den strategiska forskningen, som måste vara vetenskaplig,

förutsätter att man väl har definierat objektet för tanken: strategin i alla dess dimensioner och hur den förhåller sig till andra företeelser. Det är också nödvändigt att man ifrågasätter giltigheten och effektiviteten hos de instrument man vanligen använder sig av. För min del, skriver Poirier, har jag ofta insisterat på vikten av att precist definiera de axiom jag använder för att konstruera en teori och orsakerna till dessa val. Sammanfattningsvis behöver vi påbörja ett arbete med forskning kring strategins verktygslåda och hur vi organiserar och utbildar de forskare som skall använda denna.

Författaren är kommandör, knuten till Försvarshögskolan, forskar vid Institute d'Analyse Stratégique och är ledamot av KKrVA samt ledamot av Académie de Marine.

Noter

1. Alla översättningar är gjorda av författaren. Huvudsaklig källa till denna artikel är Lucien Poirier, *Stratégie Théorique II*, Économica, Paris 1987. Detaljerade källhänvisningar kan erhållas av författaren.
2. Min översättning av *stratégie intégrale*.